

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA
KALİTE
SOSYAL HEKİMLİK

Sayı: 58 Eylül- Ekim 2001

İki Ayda Bir Çıkar

- Önemli Bir Kazanın Temeli
  - Bir İş Kazası Öyküsü
- Meslek Hastası Olmak da Zor
- SSK İş Kazası İstatistikleri Gerçekleri Ne Ölçüde Yansıtıyor?
  - Kent Kültürü Üzerine
    - Altı Cam Bilye
    - Kuşatma
  - Uzak Ülke ve Konukları
    - 404 Hata Mesajları
  - Uzun Bir Cismin Taşınması
- SSK Çalışmalarının Rasyonel Dokümantasyonu
- Çocukların Paylaştığı Nimetler ve Standartlar
  - Çırakların Tatil Keyfi

İÇİNDEKİLER

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Önemli Bir Kazanın Temeli.....*Mustafa TAŞYÜREK*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Bir İş Kazası Öyküsü

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Meslek Hastası Olmak da Zor.....*A. Gürhan FİŞEK*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

SSK İş Kazası İstatistikleri Gerçekleri Ne Ölçüde Yansıtıyor?.....*H. Haluk ORHUN*

- **YAŞAM**

Kent Kültürü Üzerine .....*Cihat UYSAL*

- **TOPLUM**

Altı Cam Bilye.....*Erdoğan BOZBAY*

Kuşatma.....*Sabahat ÇELİKCAN*

- **BİLİŞİM**

Uzak Ülke ve Konukları.....*Vedat KAMER*

- **BİLİŞİM**

404 Hata Mesajları.....*Vedat KAMER*

- **BULMACA - İKİ DAKİKA DÜŞÜN**

Uzun Bir Cismin Taşınması.....*Mustafa TAŞYÜREK*

- **VAKIF HABERLERİ**

SSK Çalışmalarının Rasyonel Dokümantasyonu

- **VAKIF HABERLERİ**

Çocukların Paylaştığı Nimetler ve Standartlar

- **VAKIF HABERLERİ**

Çırakların Tatil Keyfi

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ ÖNEMLİ BİR KAZANIN TEMELİ

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Sanayileşme yaklaşık iki yüzyıldan bu yana Dünya toplumlarını derinden etkileyen bir olaydır. **Sanayi;**

- Oluşumu,
- Gelişme aşamaları ve
- Sonuçları

İle gerçekten karmaşık bir süreçtir.

Sanayileşme;

- Üretim artması,
- Doğaya hakim olmak,
- Doğa nimetlerini insan yararına daha iyi biçimde sunmak gibi algılanmıştır.

Sanayi insanlık ve toplumlar için yaşam düzeyinde artan refah simgesi sayılmıştır. Sağladığı ekonomik üstünlükleri ile bireyler için;

- Daha çok alım gücü,
- Daha iyi giyim,
- Daha iyi konut,

Kısacası "kaliteli yaşam" gibi nitelikleriyle çekici yeni bir düzen olarak kabul edilmiştir sanayileşme.

Ne var ki; özet olarak sayılan bu ekonomik çarpıcı üstünlükleri yanı sıra sanayileşme topluma yansıyan çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.

Burada sağlık ve güvenlik sorunlarına eğildiğimiz takdirde sanayileşmenin etkileri şöyle özetlenebilir:

- Öncelikle ve doğrudan doğruya sanayi işçilerine (çalışanlara) yansıyan sağlık ve güvenlik sorunları.
- Tüm topluma yansıyan sağlık ve güvenlik sorunları.
- Çevreye yansıyan (çevre) sorunları.

Çalışanlara yansıyan güvenlik sorunlarının başında "iş kazaları" gelmektedir. Ülkemizde *her* gün ortalama 4 kişi iş kazalarından ölmektedir.

İş kazaları gerek iş mevzuatlarında, gerekse iş güvenliği ile ilgili kitap ve standartlarda değişik şekilde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan biri de "iş kazası"nın yönetsel bir hata" olduğunu belirten tanımdır. Bu bağlamda olaya bakıldığında ; iş kazasına etki eden faktörlerin;

- Güvenliksiz kişisel hareketler,
- Güvenliksiz fiziksel - mekanik koşullar ve
- Anılan her iki durumun işyeri yönetiminin yeterince "kontrol" edememesi şeklinde değerlendirilebilir.

Güvenliksiz kişisel hareketler genellikle;

- İşi bilinçsiz yapmak, koruma ve uyardırma başarısızlık,
- Tehlikeli ve güvensiz hızla çalışmak,
- Güvenlik araç ve gerecini kullanışsız yapmak,
- İyi araç ve gereç kullanmamak,
- Güvensiz istifleme, yükleme vb.,
- Güvenliksiz durumda çalışmak, tehlikeli araç ve gereçle çalışmak,
- Dalgınlık ve ürkeklik
- Kişisel korunma araçlarının kullanılmasında başarısızlık vb.

Güvenliksiz fiziksel - mekanik koşullar (ise);

- Yetersiz makine koruyucusu, makine korunmamış veya korunma yeterli değil,
- Çevrenin/ı veya kullanılan araç ve gerecin uygun olmaması, kaba, sert, kaygan ve düz olmayan zemin,
- Makinelerin güvenli şekilde monte edilmemiş olması,
- İyi tertiplenmemiş ve düzenlenmemiş uygunsuz çevre, yetersiz aydınlatma, havalandırma, aşırı gürültülü ortam vb.,

- Uygun olmayan kişisel koruyucular vb., şeklinde özetlenebilir.

Yönetimin (yasada geçen tanımı ile işverenin) yaptığı hata ise;

- çalışana seçmede özen gösterme borcu(nu),
- çalışana **talimat vermede** özen gösterme borcu(nu),
- **denetim ve gözetimde** özen gösterme borcu(nu),
- **organizasyonu** esaslı ve doğru bir şekilde kurma borcu'nu

tam ve gereği gibi yerine getirememesinden kaynaklanan....

faktörlerin birbirlerini zincirleme etkilemesi sonucu "iş kazalarına" olmaktadır.

Bu durum kaza zinciri teorisi ile açıklanabilir:

Kaza zincirinin beş faktörü;

Yaralanma, hatta ölüm ile sonuçlanan "önlenebilir" iş kazalarının, kaza zincirindeki beş faktörden birinin diğerlerini etkilemesiyle olur.

Yaralanma, kaza sonucu olan bir durumdur. Kaza ise dorudan doğruya öndeki diğer faktörlerin bir sonucudur.

- **Kişinin kalıtsal özellikleri veya sosyal çevresi;** pervasızlık, inatçılık, tamahkarlık gibi kalıtsal olarak kendisine geçmiş istenilmeyen karakter özellikleri ile, görmüş olduğu eğitim sonucu veya yaşadığı çevreden edindiği istenilmeyen karakter özellikleri. Kalıtımla edinilen (miras) ve sosyal çevrenin oluşturduğu karakter özellikleri kişisel kusurlara neden olur.
- **Kişisel kusur;** soydan gelen ya da edinilen kişisel kusurlar; pervasızlık, sinirlilik, tezcanlılık, düşüncesizlik, güvenlik kurallarını bilmemek vb. Bunlar güvenli hareketlere, dolayısıyla fiziksel - mekanik zararların oluşmasına neden olabilir.
- **Güvenli hareket ve /veya fiziksel - mekanik zararlar;** yukarıdan malzeme düşme olasılığı olan yerlerin altında durmak, uyarıda bulunmadan makine (veya sistemleri) çalıştırmak, eşek şakası, ağır eşyaları (yükleri) doğru ve bilinçli kaldırmamak gibi güvenli kişisel hareketler. Koruyucusuz dişiler, koruyucusuz ezici, kesici, sıkıştırıcı vb. noktalar koruyucu parmaklıkları - trabzanları olmayan merdivenler, yetersiz aydınlatma gibi uygunsuz mekanik veya fiziksel durumlar doğrudan doğruya kaza olmasına neden olurlar.
- **Kaza;** kişilerin düşmesi, fırlayan cisimlerin kişilere çarpması vb., olaylar yaralanmaya neden olur.
- **Yaralanma ....;** kırıklar, incinme, yaralanma vb., doğrudan doğruya kazaların sonuçlarıdır.

Bu zinciri kaza olmadan parçalayabilme, diğer bir tanımla, iş kazalarından korunma çabaları beş aşamada toplanabilir. Bunlar öncelik sırasına göre (özetle);

1. Örgütlenme:

- işçi sağlığı ve iş güvenliği kuralları
- İşverenin desteği ve sürekli ilgisi
- işçi sağlığı ve iş güvenliği uzmanı(ları)'nın olması ve bun(lar)ın çabası.

2. Gerçekleri bulmak:

- Araştırma - Denetleme - Gözetleme
- Kayıtların gözden geçirilmesi
- Soruşturma - Araştırma - Değerlendirme.

3. Analiz:

- Kaza tekrarlama oranı - Kaza ağırlık Oranı vb.
- Nedenler; doğrudan nedenler, ikinci derecede nedenler, gerçek nedenler,
- İş kazası tipleri, proses ve araç - gereç.,

4. Çarelerin seçilmesi;

- İşçi seçimi ve yerleştirilmesi,
- Öğretim, inandırma ve teknik revizyon,
- Son çare olarak disiplin.

5. Çarelerin uygulanması - Denetim:

- Eğitim
- Teknik ilerlemelerin izlenmesi ve iş yerine uygulanması.

Tüm iş kazaları önlenebilir; yeter ki olayların temelini inilebilsin ve çareler adım adım eksiksiz uygulanabilsin. Özellikle güvensiz koşullar ve güvensiz hareketlere engel olunabilsin.

Önemli bir kazanın temeli;

Yaklaşık 80 yıl önce yapılan, daha sonraki yıllarda da yapılan ve hemen hemen aynı sonuca varılan (çok sayıda kaza üzerinde yapılan) araştırmalarda; nedeni birbirine benzer her 330 kazadan (ortalama) 300'ü herhangi bir zarara neden olmadan sonuçlanmıştır.

Bu kazalardan 29'unda küçük zararlar meydana gelmiş, birinde (1) ise önemli bir zarar meydana gelmiştir. Burada söz konusu olan önemli kaza(lar); kaza sonucu ölüm, kırık, parçalanma gibi iş gücü veya iş günü kaybına yol açan kazalar kastedilmektedir.

Küçük kazalar; genellikle ilk yardım sonucu iyileşme gösteren kazalardır. Herhangi bir organın hafif tahriş olması, vücudun herhangi bir yerinde kaza sonucu çürüme, berelenme, yaralanma, incinme.

Kazaya yaklaşımlar - kıl payı olayları - ramak kalma (300/329) - yakın kazalar; tökezleme, kayma, düşme, fırlayan herhangi bir şey gibi şans yardım etmezse ciddi yaralanmalara neden olabilecek kazalar ile herhangi bir kişinin veya bir cismin hareketinden, ışından , solumadan dolayı olan önceden planlanmamış kazalardır. Kazaya yaklaşımlarda herhangi bir iş günü veya iş gücü kaybı söz konusu değildir.

Yarasız ve hasarsız atlatılan kazaların önlenmesi konusunda yeterli dikkat gösterilirse kazaların, özellikle önemli kazaların sayısında hatırı sayılır azalma olacaktır. Herhangi bir vak'ada küçük -önemsiz denilen kazalara ve kazaya yaklaşımlara dikkat etmeli, üzerinde son derece önemle durulmalıdır. Bir kazanın o anda herhangi bir kimseyi yaralamaması aynı türden ileride olacak bir kazanın yine hiç kimseyi yaralamayacağı anlamına gelmemelidir.

Bugün bana ise, yarın sana...

Sonuç olarak; başlangıçta söz konusu olan 330 kazadan, genellikle sanayide gördüğümüz gibi, yalnız birisinin tekrarlanması için önlem alınması ve diğer 329' unun ihmal edilmesi çok yanlış bir tutum olacaktır.

Burada en önemli husus 300 kazaya yaklaşım halinin bulunup çıkarılması ve bunların tekrarının olmaması için herkesin katılımı ile ve sistemli çalışmalarla önlenmesidir. Bunu başarmanın başlangıcı ise bu tür olayların uygun raporlama sistemi ile raporlanması- bildirilmesi - kayıta geçilmesidir.

Ülkemizde ortalama her gün 4 kişinin ölmesi ile sonuçlanan kazaları önlenmesi için. Evet bugün bana ise yarın sana.

Görev herkesin..

- İşveren (işyeri üst yönetimi)
- İlk kademe amirleri, mühendisler, uzmanlar,
- Sendika temsilcileri,
  - İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanları,
- İş yeri hekimleri
- İşçiler

İş kazaları ve meslek hastalıklarını önlemek "sizin elinizde"dir.

Bu yazıyı kısa bir öykü ile tamamlayalım.

Küçük bir Hint köyünde her sorunun cevabını bilir görünen yaşlı bir adam varmış. Bir gün köyün ele avuca sığmaz gençleri onu şaşırtarak edindiği haklı imajını ve yerini sallamaya karar vermişler, içlerinden biri elinde tuttuğu kuşu arkasına saklayıp , yaşlı adama; kuşun canlı mı yoksa ölümü olduğunu soracak, yaşlı adam canlı derse kuşu öldürecek, ölü derse havaya bırakacakmış. Böylece yaşlı adamın yanına gelip, ona "Elimizde ne var?" diye sormuşlar. Yaşlı adam "bir kuş" diye yanıtlamış. "Canlı mı, ölü mü?" diye sorunca da yaşlı adam şu karşılığı vermiş: "Bu sizin elinizde, bu sizin elinizde".

* Kim. Müh.

İş Sağlığı Güvenliği Uzmanı

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ BİR İŞ KAZASI ÖYKÜSÜ

Bir şantiyede meydana gelen kaza sonrası duvarcı ustanın bu olayla ilgili, şefine yazdığı mektup:

Sayın şantiye şefim;

İş kazası tutanağına planlama hatası diye yazmıştım. Bunu yeterli görmeyerek ayrıntılı anlatmamı istemişsiniz. Şu anda hastanede yatmama neden olan olaylar aynen aşağıda anlattığım gibi olmuştur.

Bildiğiniz gibi ben bir duvar ustasıyım. İnşaatın altıncı katındaki işimi bitirdiğim zaman biraz tuğla artmıştı. Yaklaşık 250 kg kadar olduğunu tahmin ettiğim bu tuğlaları aşağıya indirmek gerekiyordu. Aşağı indim, bir varil buldum, ona sağlam bir ip bağladım, altıncı kata çıktım. İpi bir çıkırıktan geçirip ucunu aşağıya saldı. Tekrar aşağıya indim ve ipi çekerek varili altıncı kata çıkardım. İpin ucunu sağlam bir yere bağlayıp tekrar yukarı çıktım. Bütün tuğlaları varile doldurdum. Aşağı indim, bağladığım ipin ucunu çözdüm. İpi çözmeme birlikte birden kendimi havalarda buldum. Nasıl bulmayayım? Ben yaklaşık 70 kiloyum. 250 kilogramlık varil süratle aşağıya düşerken beni yukarı çekti. Heyecandan ve şaşkınlıktan ipi bırakmayı akıl edemedim. Yolun yarısında dolu varille çarpıştık. Sağ iki kaburgamın bu sırada kırıldığını sanıyorum. Tam yukarı çıkınca, iki parmağım iple beraber çıkırığa sıkıştı. Parmaklarım da bu sırada kırıldı. Bu esnada yere çarpan varilin dibi çıktı ve tuğlalar etrafa saçıldı.

Varil hafifleyince, bu sefer ben aşağı inmeye varil yukarı çıkmaya ve yolun yarısında yine varille çarpıştık. Sol bacağımın kaval kemiği de bu sırada kırıldı. Can havli ile ipi bırakmayı akıl ettim. Başımı yukarı kaldırdığımda boş varilin süratle üzerime geldiğini gördüm. Kafatasımın da böyle çatladığını sanıyorum. Bayılmışım, gözümü hastanede açtım. Cenab-ı Hak'tan tüm kullarını böyle görünmez kazalardan korumasını diler, hürmetle ellerinizden öperim."

Duvarcı ustanız Ahmet

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

MESLEK HASTASI OLMAK DA ZOR

A. Gürhan FİŞEK*

(agf at fisek nokta org nokta tr)

Hippokrates'ı nasıl tanırırsınız?

Hippokrates, hekimleri meslek ahlak kurallarını koyan ve anımsatan andı ile hatırlarsınız. Buna karşın Hippokrates, aynı zamanda bir bilim insanı olarak kurşun zehirlenmesinin belirtilerini ilk kez dile getiren bilim insanıdır. Yalnızca Hippokrates mi? Daha bir çok ünlü bilim insanı, bu arada Aristoteles, Herodot vb çalışanların sağlığı üzerinde çalışmalar yapmışlardır.

Bu bilgiler bizi milattan önce de meslek sağlığı alanında çalışmalar yapıldığı saptamasına götürmektedir. Bundan daha doğal bir şey olamaz. Çünkü, "iş", insanın varoluşuyla, "meslek" iş bölümünün ortaya çıkışı ile belirlemiştir; bunun insan üzerindeki etkilerinin ve tehlikelerinin de algılanmasında gecikilmemiş olsa gerek. Böylece bilim insanları, bu konuda kafa yormaya, belirtilerini öğrenmeye, korunma yollarını önermeye yönelmişlerdir. Büyük Plini-us, gazlardan dumanlardan korunmak için maskeler kullanılmasını önermiş; ama talihin oyununa bakın, Pompei lavlar altında kalırken, insanların yardımına koşan donanmasının başında gazlardan zehirlenerek can vermiştir.

İşçinin Adı Yok

Bütün bu bilimsel birikimler ve kamuoyu gözlemleri, 17.yüzyılda, Ramazzini tarafından daha kapsamlı ve derinlemesine çalışmalar yapılmasına ve bunun meslek hastalıkları üzerine yazdığı ünlü kitabıyla topluma sunulmasına yol açmıştır. Bu kitapta Ramazzini, hekimlere o ünlü meslek öğüdünü sunmaktadır : *"İşçiye adını sormayın... Adından önce mesleğinin ne olduğunu bilmeye gereksinmeniz var"*.

Gerçekten de, insanların hastalıklarını değerlendirmeye başlamadan önce, mesleklerini, iş ve yaşam çevrelerini değerlendirmek gerekir. Bu hemen hatıra bir atasözünü getiriyor. "Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim"... Bu uyarlayalım : *"Bana arkadaşlarını söyle, sende olabilecek hastalıkları sayayım"*.

Çağdaş tıp anlayışı ki, biz onu sosyal hekimlik felsefesi olarak anarız, sağlığı şöyle tanımlar: "Yalnızca hastalığın ve sakatlığın olmayışı değil; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik halidir". Bu tanım hem 1948 Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'nın girişinde, hem de bir sosyal hekimlik şaheseri olan 1961 Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Yasa'da dillendirilmiştir.

"Meslek" hastası olmak da zor

Meslek hastalıklarını, diğer hastalıklardan ayıran en önemli özelliği, "üretim"den kaynaklanmış olmasıdır. Aynı belirtileri gösteren ve aynı nedenden kaynaklanan bir hastalık tablosu, meslek hastalığı sayılmayabilir. Sözelimi, kurşun zehirlenmesi, ancak kurşunu üretimde kullanan işyerinde çalışan işçiler için meslek hastalığı sayılabilir. Buna karşın, kurşun dumanlarının ulaştığı komşu işyerindeki terzi için bu bir meslek hastalığı değildir. Ya nedir?

Hastalığı işyeri sınırları içinde kapmış olmak da, onun meslek hastalığı olarak nitelenmesine yetmemektedir. Sözelimi, "grip" olan bir işçi, dış dünyada işyerine bu hastalığı taşıyarak, yakın çalışma arkadaşlarına bulaştırırsa, bu kişiler için bir meslek hastalığı sayılmamaktadır. Ya nedir?

İşyerindeki çalışma koşulları bazı hastalıkların ilerlemesine neden olur. Eğer o işyeri koşulları olmamış olsaydı, ya da insanla barışık bir biçimde düzenlenmiş olsaydı, o hastalık o düzeye gelmeyecekti. Sözelimi, bacaklarda varis bulunması, ayakta dikilerek ve çok az yerinden kıpırdayan işçilerde (örneğin marangozlarda) sıklıkla rastlanan bir olgudur. Ama bu hastalık, marangozlarda, diş hekimlerinde, tornacılar da vb çok görülmesine karşın bir meslek hastalığı değildir. Ya nedir?

Tamamen üretimin doğasında olmakla birlikte bazı etmenlerin yol açtığı hastalıklar da meslek hastalığı sayılmazlar. Sözelimi, özellikle sosyal olayları (örneğin savaş ve çatışmaları izleyen) gazetecilerin karşı karşıya kaldıkları stress, onlar için bir meslek hastalığı olarak kabul edilmemektedir. Ya nedir?

Ya nedir ? - I :

Aynı belirtileri gösteren ve aynı nedenden kaynaklanan bir hastalık tablosu, meslek hastalığı sayılmayabilir. Günümüzde artan ölçüde, sanayinin yol açtığı çevre kirliliği, başta kimyasallar olmak üzere bir çok etmenin, yalnızca o fabrikanın işçilerini değil, çevre halkını ve doğasını da etkilemesine neden olmaktadır. Emekleyen çocuklar da, annelerinde de meslek hastalığı tablosu ortaya çıkabilmektedir. Bu aynı zamanda, ürünleri, fabrikasından kilometrelerce ötede tüketen kişilerde de kendisini gösterebilmektedir. Sözelimi, kurşun içeren benzin, gerek egzoz gazlarıyla ve gerekse toprağa karışmasıyla çevresel etki gösterebilmektedir. Ama yalnızca, kurşunun üretime katıldığı işyerlerinde çalışanlar için bu meslek hastalığı olarak kabul edilmektedir. Bu sınırlı kabul, bilim insanlarını yeni bir terim bulmaya yöneltmiştir : Çevresel hastalık... Yabancı dillerde yerleşmiş olmasına karşın, Türkçemizde "çevresel ve mesleksel hastalık" terimi pek işitilmemektedir.

Ya nedir ? - II :

Hastalığı işyeri sınırları içinde kapmış olmak da, onun meslek hastalığı olarak nitelenmesine yetmemektedir. Sözelimi, mutfakta çalışanlardan birinde bulaşıcı sarılık hastalığının (hepatit) bulunması ve hastalık etmenini besinler yoluyla fabrikada çalışan işçilere bulaştırmış olması ile evindeki-komşusundaki bireylerden biri aracılığıyla bunun bulaşması arasında "tanım" açısından hiçbir fark bulunmamaktadır. Hemen belirtelim, sorumluluklar açısından fark vardır. Hepatit hastalığının bir işçiden diğerine bulaşması, "meslek hastalığı

tanımı" içine sokulamazken; sağlık hizmetlerinde yeralan personelin, haftalardan hepatit hastalığını kapması durumunda, bu olgu meslek hastalığı olarak nitelenmektedir.

Ya nedir ? - III:

İşyerindeki çalışma koşulları bazı hastalıkların ilerlemesine neden olur. Sözgelimi, bir kalp hastasının, sıcak karşısında, fırın-ocaklarda çalışması, yüksek enerji harcaması gerektiren ağır işlerde çalışması, hastalığının ilerlemesine neden olur. Bu tip hastalıklara "işe bağlı hastalıklar" adı verilmektedir. Çünkü yapılan iş, bunların gelişimini hızlandırmaktadır. Doğal olarak alınacak önlemlerle bu ilerleme hızı yavaşlatılabilir; ya da tamamen ortadan kaldırılabılır. Ayrıca daha işe girme aşamasında, bu işin kişinin sağlığına uygun olup olmadığı değerlendirilmesinin yapılması ve ona göre davranılması da gereklidir.

Ya nedir ? - VI :

Tamamen üretimin doğasında olmakla birlikte bazı etmenlerin yol açtığı hastalıklar, bugün, meslek hastalığı sayılmamaktadır. Çünkü, meslek hastalıklarının neler olduğunu sıralayan resmi listelerde yoktur. Bu yarınl olmayacağını göstermez. Bilimsel çalışmalarla da desteklenmesi gereken çeşitli girişimlerle, ya listelere eklenirler ya da bireysel "karar"lar ile kabul edilirler. Ülkemizde, tek tek olgulara yönelik alınacak kararlar için ilk başvuru "SSK Yüksek Sağlık Kurulu"na yapılır. Bu Kurul'un, olguyu meslek hastalığı olarak nitelendirme gücü vardır. Buradan bir sonuç alınamazsa, mahkemeye başvurarak, meslek hastalığı kararı çıkartmak da olasıdır. Her iki yol ile alınmış "meslek hastalığını onaylayan kararlar bulunmaktadır.

Meslek Hastasını Bulmak da Zor

Ramazzini'nin öğüdünü dinleyerek, çalışanlara hangi işte çalıştıklarını soran hekim o kadar az ki. işyeri hekimlerinin, çalışanlara en yakın hekimler oldukları ve zaten onların işlerini biliyor olmaları beklenir (Bu ne yazık ki uygulamada her zaman doğru değil). Öyle olsa bile, işyeri hekimlerinin koydukları tanımlar ya da SSK hastanelerine "sevk" için yazdıkları notlar, bu notu okuyan SSK hekimini meslektaşlarıyla, çok büyük bir çoğunlukla hiç gözönüne alınmamaktadır.

Meslek hastalığı tanısı, ülkemizde yalnızca SSK Meslek Hastalıkları Hastanelerinde konulabilmektedir. Ancak bu hastanelere işçinin doğrudan ulaşması olanaklı değildir. İlle de SSK polikliniklerinden havale edilmesi gerekir. O zaman iş SSK poliklinik hekimlerine düşmektedir. Ama ne yazık ki, SSK'da poliklinik hekimleri olmak için, ille de meslek hastalıkları konusunda eğitim görmüş olmak gerekmemektedir. Bu hekimlerin bir bölümü tesadüfen, Türk Tabipleri Birliği'nin açtığı 40-45 saatlik kurslara katılmış olabilirler (Bu da aktarılan bilgileri öğrenmiş olmalarını gerektirmiyor). Hekimin, poliklinikteki yoğun hasta yükü içerisinde, onun mesleğini öğrenip, yakınmaları ve muayene bulgularıyla çaprazlayarak, meslek hastalığından kuşkulananması gerekir.

Ancak SSK istatistiklerinde (en son 1992 yılında tablo halinde sunulmuştu; yenilerde bu eksiğin giderileceği umuluyor) meslek hastalığı olarak, akciğer toz hastalıklarıyla kurşun zehirlenmelerinin tüm meslek hastalıklarının yarısından çoğunu oluşturması, yukarıdaki beklentilerimizin ortaya çıkmadığını; çoğu meslek hastasının farkedilmeden aramızda gezdiğini ortaya koymaktadır.

Eğer işçi kendisi meslek hastalığından kuşkulandığını belirtmiyorsa, bu koşullarda en gerçekçi yol, SSK Meslek Hastalıkları Hastaneleri'nin gezici ekiplerle işyerlerini gezerek meslek hastalığı taramaları yapmasıdır. Bu hastanelerin 1976 yılındaki kuruluşunu izleyerek bir süre bu çalışma yapılmıştır. Ancak daha sonra, tarama ekiplerinin işyerlerini girmesine olanak veren yasa hükmünün kaldırılması dolayısıyla şu anda böyle bir olanak da bulunmamaktadır.

Meslek Hastalıklarının Zedeleme Ölçütü

Meslek hastalıklarının zedeleyeceğine değinilirken, genellikle etkilerinin geri-dönüşünün olmadığı (irreversibl) oldukları mutlaka vurgulanmalıdır. Çünkü, bu, onların gözden kaçmaları ya da kaçırılmaları durumunda, zedeleyiciliklerinin artmasının ve kayıpların çok büyük boyutlara varışının en önemli nedenlerinden biridir.

Şöyle ki, tanısı konulamayıp, genel hastalıklardan biri olarak nitelenen herhangi bir akciğer toz hastalığı (örneğin pamuk tozuna bağlı pnömokonyoz çoğunlukla bronşit tanısı ile geçiştirilebilmektedir) , işçiye yeniden işbaşı verilmesi ve aynı çalışma koşullarına gönderilmesi dolayısıyla zedeleyiciliğini artırarak sürdürecektir. Bu yanlış-tanı, onun yakın çalışma arkadaşları için de bir uyarı oluşturmayacağı için, etmen, onlar üzerinde de zedeleyiciliğini göstermeyi sürdürecektir. Bu da olgunun, toplumsal yüzüdür.

Meslek hastalıklarının zedeleme ölçütlerine bakarken unutulmaması gereken bir konu daha vardır. O da ister az zedelesin, ister çok zedelesin; bunun "önlenebilir" olduğu halde, ortaya çıkıyor olmasıdır. Dolayısıyla, her meslek hastalığının bir "insanlık suçu" olarak nitelenmesi de yanlış olmayacaktır.

Meslek hastalıklarının ne denli zedeleyici oldukları şu sorularla ortaya konulabilir:

1. Kişiyne ne ölçüde rahatsızlık vermektedir ? (Kaşıntı ? Öksürük ? Acı ? Sersemlik ?)

2. Kişiyi gündelik yaşamını sürdürmekten ne ölçüde alıkoymaktadır ? (Bir başkasının yardımına gereksinme duymakta mıdır?)

3. Kişiyi ne ölçüde işinden alıkoymaktadır ? (İşten kaçınma ? İstirahat alma ?)

4. Meslekte kazanma gücünü ne ölçüde yitirmesine yol açmıştır ? (Süreklilik gösterir; SSK Sağlık İşlemleri Tüzüğü'ne ekli cetveller yardımıyla hesaplanır)

5. Yeni bir mesleğe yönelmesi ya da yeni bir meslek için eğitilmesi olası mıdır ?

6. Ölümcül müdür ?

7. Aynı anda kaç çalışmanı etkilemektedir ?

8. Çevre üzerindeki zedeleyiciliği nedir ? (Hem insan ve hem de doğa yönünden çapı belirlenmelidir)

9. Meslek hastalığına yol açan etmenin, insan ve çevreyle temasına gidermenin yani etkisizleştirilmesinin maliyeti nedir ?

10. Açılacak tazminat davalarının işverene maliyeti nedir ?

Bütün bu sorulara verilen yanıtlar ne olursa olsun, değişmeyen bir tek gerçek vardır: Meslek hastalıkları önenebilir... Önlenmesi de "niyet'e bağlıdır. Bu niyet, işçinin (ve sendikasının), işverenin (ve örgütlerinin), devletin (ve onu yönlendiren kamuoyu, siyasal güçlerin) niyeti, hiç kuşkusuz yukarıdaki zedeleyicilik ölçütleri kadar insan haklarına saygı ile de yakından ilgilidir.

"Niyet'i harekete geçirebilmesi, insanın haklarının önemini kavrayabilmesi için öncü uygulamalar çok önemlidir. Bu öncü uygulamaların öncesinde ve sonrasında yapılacak aydınlatma çalışmaları, kişileri (ve örgütlerini) kanıksanmış ve değişmez sanılan dünyalarında çıkararak, yeni ve gelişimci bir ivme içerisine sokabilir.

*** Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi
İş Sağlığı İş Güvenliği ve Sosyal Politika Uzmanı
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni**

**İKİ DAKİKA DÜŞÜN
(Sayfa 17'nin yanıtları)
NELER OLABİLİR?**

- 1- Direk B'nin ayağına takılıp düşmesine ve üstteki paketin B'nin üzerine devrilmesine yol açabilir.
- 2- Çelik direk, fork-liftin çatallarından yuvarlanıp B'ye ya da diğer işçilere çarpabilir.
- 3- A aniden fren yapacak olursa, yerinden fırlayıp kafasını öndeki çubuklara çarpabilir.
- 4- A aniden fren yapacak olursa ve fork-lift yana doğru yön değiştirirse çatallar B'nin bacaklarına saplanabilir.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

SSK İŞ KAZASI İSTATİSTİKLERİ GERÇEKLERİ NE ÖLÇÜDE YANSITIYOR?

H.Haluk ORHUN*

İş kazalarını önleme çalışmalarında "istatistiksel" verilere duyulan gereksinimin hayati bir önemi vardır. Çünkü, mevcut durumun fotoğrafını çekmek, yapılan iyileştirmelerin sonuçlarını görebilmek ancak istatistiksel verilerin analizleri ile gerçekleşebilir.

Ülkemizde genel olarak iş kazaları incelenirken kullanılan tek başvuru kaynağı SSK İş Kazası İstatistikleri ve sayılarıdır. Medyada veya iş sağlığı konulu toplantılarda iş kazası ve meslek hastalığı ile verilen sayısal örnekler hep SSK kaynaklıdır.

Bu verilerden çok klasik ifadelerle iş kazası sonucu günde kaybedilen kayıp iş günleri, iş kazaları sonucu günde ölen işçi sayıları konuşmacılar ve basın tarafından ön plana çıkarılarak konunun önemi vurgulanmaya çalışılır. Artık sloganlaşan cümleler her yıl yeni rakamlarla tekrarlanır durur.

Acaba SSK iş kazası istatistiklerinde yer alan iş kazası sayıları ülkemizin bu alandaki gerçeklerini tam olarak yansıtabiliyor mu? Ya da hangi oranda yansıtıyor?

Bu soruların yanıtını belli bir rakamsal oran ile vermek oldukça zor. Ancak kestirmeden söylersek sayıların gerçekleri ifade etmediğini söylemek bir kehanet değil.

Konuya girmeden, öncelikli olarak ülkemizde iş kazaları kayıtlarının SSK tarafından tutulmasına yönelik bir kaç saptamanın yapılması zorunludur.

Birincisi; 506 Sayılı SSK Yasasınının 27. Maddesinde "... işverenin iş kazasını, o yer yetkili zabıtasına derhal ve Kuruma da kazadan sonraki en geç iki gün içinde yazı ile bildirmekle yükümlü olduğu..." ifade edilmektedir. Hatta bu süre içinde bildirilmeyen iş kazaları için işverene aynı yasa kapsamında cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.

İkincisi; bildirim yapılırken, iş kazası sonucunda oluşan "geçici iş göremezlik süreleri"ne bağlı bir standart getirilmemiştir. Başka bir ifade ile geçici iş göremezlik süresine bakılmaksızın tüm iş kazalarının bildirilmesi istenmektedir.

Zaten iş kazası istatistiklerinin incelenmesinden de görülebileceği gibi geçici iş göremezlik süreleri O (sıfır) gün, 1-3 gün, 4-7 gün ... 365+ gün olarak sınıflandırılmıştır. Örneğin bir iş kazası sonucunda parmak kesilmesi meydana gelmiş ve 3 saatlik bir iş saati kaybolmuş ise bu kaza geçici iş göremezlik sınıflandırılmasında sıfır günlük satırda yer alacaktır.

Bu aşamada akıllara takılan bir soruyu sormak gerekiyor, iş kazası raporları en geç 2 gün içinde SSK'ya ulaşırken veya ulaşması zorunlu iken bu yazının yazıldığı Ağustos 2001 ayında hala 1999 yılının iş kazası istatistikleri yayınlanmış durumdadır. Günümüz bilgisayar ortamında 2000 yılı iş kazası istatistiklerinin oluşturulamamış olması dikkat çekicidir. Burada baskı gecikmesi, diğer istatistiklerin yetişmemesi gibi bir durum söz konusu değildir. Web sitesinde her istatistik veri ayrı yayınlanabilir.

Şimdi asıl konuya dönerek ve bir örnekten yola çıkarak SSK iş kazası istatistiklerinin gerçek yaşamı ne ölçüde temsil ettiğini araştıralım.

Eurostat (European Statistics) internette açtığı sitesinde⁽¹⁾ Avrupa Topluluğu (15 ülke) ile Avrupa bölgesindeki iş kazası istatistiklerinin yıllara göre dağılımını yayınladı. En son veriler ise 1998 yılına ait⁽²⁾.

Tablo 1: 100.000 İşçi Başına Düşen İş Kazası Sayılarını Yıllara Göre Dağılımı (Yalnızca 3 günden fazla işgöremezlikle sonuçlanan kazaları içermektedir)

Yıllar	Avrupa Bölgesi	Avrupa Topluluğu 15 ülke
1994		4539
1995	5061	4266
1996	4966	4229
1997	4826	4106
1998	4801	4089

Tablo 1'den de görülebileceği gibi veriler 100.000 işçi başına düşen iş kazalarını yıllara göre inceleniyor.

Ancak dikkat edilmesi gerekli bir konu, sayılar 3 günden fazla iş göremezlikle sonuçlanan iş kazalarına ait olduğudur.

100.000 işçi başına düşen iş kazası sayısı Avrupa bölgesi için 1998 yılında 4801 iken Avrupa topluluğunda bu sayı 4089.

Şimdi 1998 yılına ait aynı verileri Türkiye için oluşturalım⁽³⁾.

Tablo 2:1998 Yılında Türkiye'deki İş Kazalarının Geçici İşgöremezlik Sürelerine Göre Dağılımı

Süre (gün)	İş Kazası sayısı	
	Yıl: 1998	Yıl: 1998
0	6.291	-
1-3	6.297	-
4-7	23.800	23.800
8-15	26.617	26.617
16-30	13.822	13.822
31-90	11.038	11.038
91-180	2.653	2.653
181-364	1.054	1.054
365+	323	323
Toplam	91.895	79.307
		(3 günden fazla işgöremezlik)

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının her yıl Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanan istatistiklerine göre 1998 yılına ait işçi sayısı Ocak 1998'de 4.327.156 ve Temmuz 1998'de 4.327.156 dır⁽⁴⁾. Hesaplarda Temmuz 1998 ayına ait işçi sayısı kullanılmıştır.

Tablo 2'deki verilerden yola çıkarak Türkiye'deki 100.000 işçi başına düşen 3 günden fazla iş göremezlik ile sonuçlanan iş kazaları sayılarını bulalım.

Türkiye'de Beklenen 100.000 İşçi Başına Düşen İş Kazası Sayısı =	$\frac{3 \text{ Günden Fazla İş Göremezlikle Sonuçlanan İş Kazası Sayısı} \times 100}{\text{Çalışan İşçi Sayısı}}$
	$= \frac{79.307 \times 100.000}{4.327.156} = \mathbf{1833 \text{ Adet}}$
Avrupa Bölgesinde 100.000 İşçi Başına düşen İş Kazası Sayısı	= 4801 Adet

Sonuç çok çarpıcı. Avrupa bölgesinde yüz bin işçi başına düşen iş kazası sayısı aynı koşullarda Türkiye'deki yüz bin işçi başına düşen iş kazası sayısından % 38 daha fazla çıkıyor. Yani Türkiye'deki her bir kazaya Avrupa bölgesinde yaklaşık 4 kaza karşılık geliyor.

Aynı verileri kullanarak değişik bir hesap yapalım. Eğer Türkiye Avrupa Standartlarındaki yüz bin işçi başına iş kazası sayısına sahip olsaydı, 3 günden fazla iş göremezlikle sonuçlanan kaç iş kazası beklenirdi sorusunun yanıtını arayalım.

Bugün ülkemizin Avrupa Standartları'nda çalışma koşullarına sahip olduğunu var sayarsak karşımıza en az 3 günden fazla iş göremezlikle sonuçlanan 297.746 adet iş kazası çıkması gerekiyor. Yani mevcut sayının 4 katı.

Sonuçlar hakkında fazla yoruma gerek yok. Biz bir Avrupa ülkesi değiliz. Çalışma koşullarımız benzer değil. İş kazaları açısından daha riskli çalışma koşullarına sahibiz. Çalışan nüfusumuz çok genç. Tüm çalışanlar sigorta kapsamında değil. Kayıt dışı çocuk işçilere sahibiz. Gerçekten beklenen iş kazası sayıları SSK'ya ulaşan iş kazalarından 4 kat değil daha fazla olmalı.

Türkiye'de Beklenen 1000.000 İşçi Başına Düşen İş Kazası sayısı	=	$\frac{\text{Avrupa Bölgesinde 3 Günden Fazla İş Göremezlikle Sonuçlanan İş kazası Sayısı}}{100.000}$	X	Türkiye'deki Ortalama İşçi Sayısı
	=	$\frac{4801 \times 4.327.156}{100.000}$	=	297.746 Adet

Yazının başında da söylendiği gibi Türkiye'nin iř kazası açısından gerçek bir fotoğrafını çekmek mümkün değil, istatistikler günlük yaşamın bir parçası olarak karşımıza çıkmıyor. Öncelikli zm; işyerleri düzeyinde karşılaşılan tüm iř kazalarının kayda geçirilmesi olarak ele alınmalı ve SSK boyutuna taşınmalıdır.

Referanslar:

1. europa.eu.int/comm/eurostat/
2. Accidents at work per 100.000 employed persons.
3. www.ssk.gov.tr/istatistik/19.html
4. www.calisma.gov.tr/istatistik

---

* **Fizik Yüksek Mühendisi İř Sağlığı Uzmanı**

YAŞAM KENT KÜLTÜRÜ ÜZERİNE

Cihat UYSAL*

Antik Çağ Anadolu'sunu anlatan Amasyalı Strabon, bugün Söke yakınlarında yeralan Priene kentinin yönetiminin bugünkü anlamda muhtarlık benzeri bir biçimde yürütüldüğünü yazar. Kalıntılar da kentin ovada, dama tahtası gibi ızgara planlı bir yerleşim düzeninde olduğu ve yönetim, sosyal işlevlerin ise yamaçta yer aldığı konumu ile dünyanın ilk planlı kenti özelliğini korumaktadır.

Kent kavramı, günlük dilde insanların biraraya geldikleri büyük yerleşimleri anlatıyor. Ancak, sanayi devriminden sonra oluşan ve sanayi toplumunun nitelikleriyle uyumlu oluşan yerleşimler için kent sözcüğü, kent biliminin (şehirciliğin) temel kavramı haline getirilmiştir. Kent Planlama Bilim Dalı'ndan beklenen, yerleşim ile ilgili bütün gerekliliklerin tanımlanması, standartların geliştirilmesi ve ölçütlerin güncelleştirilmesidir. Ne var ki, bu beklentinin gerçekleşmesi gün geçtikçe insanlığın gündeminden uzaklaştırılmaktadır.

Sanayi devriminin çoğunlukla eski yerleşimlerin bulunduğu yerlerde oluşması, toplu yerleşim sorunlarının örgütlü oluşumunu geciktirmiştir. Kaldı ki, yeni toplu yerleşimlerin gerektirdiği fiziksel kısıtlar bile başlı başına bir engel oluşturmaktadır. Çünkü, oluşmuş bir fiziksel çevrede büyük bir hızla değişen gereksinmelerin çevre öğelerine zamanında yansıtılması pahalı ve çok güçtür. Diğer yandan, yeryüzünü sahiplenmek için yapılan bir savaştan sonra yenisinin küreselleştirme amacıyla sürmesi nedeniyle, sorunun sosyal ve sosyolojik boyutu hala yeterince irdelenmemiştir. Böylece, kent kültürü kavramının toplumların gereksinmelerine göre biçimlenmesi olanağı bulunamamıştır. Oysa, kentsel değerlerin incelenmesi, kentlerin geleceğini planlama ve doğru hedeflerin belirlenmesinde en önemli veriyi oluşturacaktır.

Bugüne değin yeryüzündeki büyük insan yerleşimleri her dönemde, farklı nedenlerle, akıl almaz değişikliklere uğramış, bazen bölünmüş, bazen yakılmış, yıkılmış ve bugün de bu anlayış sürdürülmektedir. Örneğin, Avrupa'nın gözde kenti Paris'te isyanları kolay bastırmak amacıyla Hausmann tarafından büyük bir yapı yıkıtma işine girilerek bugünkü işinsal büyük bulvarlar yaptırılmıştır. Ülkenin zenginliği, bu yıkımlar sonucu oluşan kent kimliği dünyaya prestijli çevre örneği olarak pazarlamış ve halen de pazarlamaktadır. Amerika'da kentler sek-törel guruplanma ile Las Vegas kumar, Hollywood sinema, Chicago otomotiv, Newyork yönetim ve finans gibi kimlikler üslenmiştir. Kentlerin uyuşturucu sektörü her kentte bir bölgeye egemendir. Bu özellikleriyle karşılaştırıldığında, bunca yoksullaşmaya karşın bizim kentlerimiz tertemiz bir kimliğe sahiptir. Belki de, bu durum bizim için bir şanstır. Tuna Nehri Karadeniz'e yılda tonlarca cıva, kurşun ve kimyasal atık akıtmaktadır.

Kentlerin somut durumunu yukarıda kuramsal düzeyde özetlemeye çalıştım. Ülkemizde sorun iki açıdan ele alınabilir. Birincisi, ülkenin yapılanmasının belirlenen hedeflere göre, bölgesel, yöresel ve yerel planlara göre gerçekleştirilmesi. Bu konuda kısa ve uzun vadeli umut verici hiçbir hazırlık yapılmamaktadır. Plansız oluşturulan çevre pahalıya mal olmaktadır. Bütün bu olumsuzluklar başta üretim kayıpları olmak üzere birçok kayba neden olmaktadır. Bireysel bir değerlendirme koşulları ise, "her koyun kendi bacağından asılır" başlıklı mezbaha senaryosundan, "alır başımı giderim" türünden eşkiya senaryolarına değin her türlü öyküye uyarlanmaya elverişli zenginlikte görünüyor. Yeter ki, insanın akli başından gitmiş olsun.

---

* Mimar Y. Müh.

TOPLUM ALTI CAM BİLYE

Erdoğan BOZBAY*

Sonunda, okula kaydolma yaşı gelip çatmıştı. Her şey iyi güzeldi de okul konusundaki deneyimlilerden bolca duyup ne olduğunu pek algılayamadığım aşı hazretleri kafamı karıştırmaya yetmişti. Bu karışıklık kayıtlarını de zora sokmuş, evdekilere bu konuyla ilgili görüşüm kısa ve net olmuştu. "Orada kol vuruyorlarmış. Onun için okula gitmek istemiyorum. İpli hamal olmaya razıyım." Bu yanıt annemle babamı önce biraz güldürmüştü, ardından da beni ikna edebilme konusunda onları, değişik yöntemler arayışına itmişti. Sonunda aramızda uzlaşma sağlandı. Genç cumhuriyetimizin, inşaatı henüz tamamlanmamış bir okuluna, sırf evimize çok yakın olduğu için kaydım yapılmıştı. İnşaat henüz bitmemişti, ama anlı şanlı bir padişahın adını taşıyan levha, çoktan giriş kapısının üzerindeki yerine kurulmuştu.

İlk günlerde yaşadığım keyifli sıkıntıyı, yaşamım boyunca kafamdan bir türlü silip atamadım. Annemin gözetiminde ders çalışmak anlatılmaz, anlatılmaktan da öte dayanılmaz bir işkenceydi. Sonraları daha iyi anladım ki, annemle her şey yapılabilir, oyunlar oynanabilir, türküler söylenebilir, yemekler pişirilebilirdi, ama asla ders çalışılmazdı. Matbaa harfleri düzgünlüğünde, fiş güzelliğinde yazmamı ister, sil yazların sayısı arttıkça da defterimde küçük küçük yaralar açılırdı. Yırtılmaların yanı sıra, bir de sayfa kenarlarının zenci saçları gibi kıvrır kıvrır bükülmesine dayanamaz, ağzına geleni söylerdi. Bunlara, baba mirası solaklığına sağlaklığa çevirme çabası da eklenince, kargacık serçecik durumların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Okul hayatım boyunca ne kadar özendiysen de, güzel yazı yazmayı bir türlü beceremeyişimin temelinde belki de bunlar yatmaktadır. Allah'tan sınıflar ilerledi de annemin gözlemciliği bir daha çıkamamacasına alt kümeye düştü. Ben de böylece çok sevdiğim sevimli işkencecimden kurtuldum.

Daha önce de değindiğimiz gibi okulumuz yeniydi. Hatta o kadar yeniydi ki; merdiven kalıp tahtalarına henüz beton bile dökülmediği için hopluya zıplama sınıflarımıza çıkardık. Daha da kötüsü, yeterli önlemler alınmadığından, zaman zaman bahçe kenarındaki kireç kuyusunu ziyaret edenlerimiz dahi olurdu. Şu an anımsayamadığım onca eksikliğin yanı sıra sıralara üçer kişi oturduğumuzdan, popumuzun yarısının dışarıya taşması gibi fazlalıklar da vardı tabii. Hadi bunları geçtik, unuttuk diyelim. Ya o eşsiz(!) ikramlara ne demeli? Her gün belli saatlerde hazırlanan süttozu seanslarına... Çok sevdiğim halde bu zıkkımla birlikte süttan nefret eder hale gelmiştim. Süttozunun yanı sıra, evlere götürülmek üzere, sarışınımtrak renkli yağlar, peynirler de dağıtılırdı. Sahi, nereden gelirdi bu Yağma Hasan'ın Böreği? Kimler gönderirdi? Niçin gönderirdi? diye kafa yorup düşünmez, kimselere de sormayı akıl etmezdik. Bizim için işin tek cazip yanı, dağıtım sırasında dersin kısa süreli de olsa kaynamasıydı. Gün geldi, bu ikram kervanına oyuncaklar da katıldı. O güne kadar çevremizde pek göremediğimiz pehlivan yapılı, farklı giysili birkaç adamla, arkalarında büyük büyük kutular taşıyan, kara bıyıklı adamların sınıfımıza geldiği günü asla unutamam. Taşıyıcılar gittikten sonra tahtanın önüne bırakılan kutuların özenle açılışını pür dikkat izlemeye koyulmuştuk. Daha sonra öğretmenimiz sırası geleni çağırmış, konuşmalarını anlayamadığımız güler yüzlü amcalardan biri, kutudan rasgele çıkardığı paketi, beklemekte olan arkadaşımıza vermiş, sonra da öperek yerine oturmasını işaret etmişti. Bebekler, kamyonlar, hayvanlar, daha neler neler. Sıra bana geldiğinde ne yalan söyleyeyim çok heyecanlanmıştım. Acaba bana ne vereceklerdi? Şansıma ne çıkacaktı. Aynı seremoni bende de yaşandı. Kutuya elini daldıran güler yüzlü amca, küçük bir paketi bana doğru uzattı. Sonra da öperek yerime dönmemi işaret diliyle anlatmaya çalıştı. Sırama oturur oturmaz, meraklı bakışlar arasında yırtarcasına açtığım paketten altı tane cam bilye çıkmıştı. Şansa bak be. Altı adet cam bilye. O kadar çok sevinmiş, mutlu olmuşum ki anlatamam... Yeşilli, mavili, sarılı, turunculu, duman renkli, hepsi de gıcır gıcır altı cam bilye. Bu güne kadar böyle güzellerini hiç görmemişim doğrusu. Uzun süre, onları dışarıya çıkarmaya, sokakta oynamaya, kimselere göstermeye bile kıyamadım. Hele, mavi üzerine koyu kırmızı yılanvari çizgili olanı vardı ki, en çok da onu sevmiştim.

Ne zaman bilyelere dokunsam, dillerini bile anlamadığım o güler yüzlü insanlar geliyordu aklıma. Yoksa onlar gökten inmiş kanatsız birer melek miydi? Yine gelirler mi diye yollarını çok gözledim; ama nafile, bir daha hiç uğramadılar.

İçleri, bize getirilen hediyelerle dolu o büyük kutuların üstündeki resimleri daha sonraları, bazı kamyonlarda, iş makinelerinde, trenlerin açık vagonlarına yüklenmiş büyük tahta kutularda da sıkça görür olmuşum. Tokalaşan iki el. Bileklerden birinde bizim, diğerinde ise bilmediğim bir ülkenin bayrağı vardı. Tokalaştığımızı göre bu ülke dostumuz olmalıydı. Öyle olmasa, parasını dahi almadan bize süt, peynir, yağ, hatta oyuncak gönderir miydi?

Bakmaya dahi kıyamadığım bilyelerim, zamanla bizim sokaklarımızla tanışmaya, oyunlarımıza girmeye, dilimizi öğrenmeye başlamıştı. Vuruldukça, kenarlarından kopan her küçük parçayla birlikte, benden de bir şeyler kopuyordu sanki.

Bu arada, mahalle kahvesinin önünde sık sık toplanan kalabalık, oyunlarımızın en tatlı anında bile dikkatimizi çekmeye başlamıştı. Haberleri, dışarıya konan hoparlörlerden dinleyen bu kalabalıktan ara ara yükselen uğultu seli örneği bağırışlar, küfürler, alkışlar, bravolar birbirine karışıyordu. Hiçbir şey anlayamadığım, anlayamadığım oranda da merak ettiğim bu durumu babama sorduğumda, dilinin döndüğünce bana Korelileri, Amerikalıları, Çinlileri, aralarında sürmekte olan savaşı, Kore gazisi Salih Ağbi'yi bir bir anlatmıştı. O zaman anladım ki, bize durmadan hediyeler gönderen dostlarımıza olan borcumuzu, yerini bile

bilmediğimiz uzak bir ülkenin topraklarında, canımızla, kanımızla ödüyoruz.

Koreli Salih Ağbi'nin adının başındaki Koreli sözcüğünün anlamını, ancak o zaman kavrayabilmişim. Yine babamdan öğrendiğim kadarıyla, Kore Savaşı'na katılan, şimdi ise ne hazindir ki; Kore haberlerini dinlemek için insanların bahçesine toplandığı kahveyi işleten, ara sıra biz çocuklara lokumlar dağıtan, insan güzeli Salih Ağbi, bir kolunu oralarda bırakıp gelmişti. Yerine ise, olayı öğrendikten sonra daha iyi inceleme fırsatını bulduğum yeni bir kol takılmıştı. İlk bakışta gerçek kol rolünü oynamaya çalışan bu acemi dublör, soğuk sarı rengi, hareketsiz ciddi duruşuyla sanki, "*Ben bu ülkenin, bu gövdenin yabancıyım.*" der gibiydi, işte o an, altı cam bilye geldi aklıma. Sahi, kimselere göstermeye kıyamadığım bilyelerime ne olmuştu. Şimdi nerelerdediler? Acaba Koreli Salih Ağbi, kaç oyuncağı, kaç cam bilyeyi ödeyebilmek için kolunu, adını savaşmaya gittikten sonra öğrendiği yaban ellerde diyet olarak bırakmıştı. Kana karşılık camı düşünmek, dayanması zor bir yürek ağrısıydı doğrusu...

Televizyon kanallarının yaygınlaşmasıyla birlikte, dünyanın bir çok köşesinde benzer olayların yinelendiğine, tanıklık edip duruyoruz. Günümüzde de, herhangi bir ülkede, kurulan herhangi bir çadırda ya da binada, güler yüzlü bir kaç amca, çocuklara bir şeyler verip, onları mutlu edebilmek için çırpınıp(l) duruyor. Geçici mutlulukların kalıcı diyetini ödemek de o ülkelerin Salih Ağbi'lerine düşüyor.

---

* Jeomortolog

**Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
Yönetim Kurulu Üyesi**

KUŞATMA

Sular yürümez oldu dal uçlarıma,

Köküm çürüyor kurtarın beni!

Yabani sarmaşıklar sardı dört bir yanıma

Sıkıyorlar boğazımı.

Sahip olmak istiyor gövdeme, Sahip olmalı istiyor beynime, dilime.

Kendi dillerini konuşurmak istiyorlar

Hüküm sürüyorlar kökümünden, meyveme,

Boğuluyorum heni anlayan var mı?

Ne acı ki

Nesiller geliyor ardın sıra

Kendi topraklarında, kendi diline yabancı.

Ne veriyoruz ki ne bekliyoruz?

Dize tarih soracak, gerçekleri yüzümüze vuracak.

Atalarımızın bıraktığı mirasa sahip çıkmadıkça,

O mirası baş tacı yapmadıkça,

Mandalar yiyecek yeni filizleri,

Yabani sarmaşıklar saracak genç fidanları.

Ağaç olacak belki olmasına ama

Köklerinden aldıklarını, ulaştıramayacak meyveye,

Meyve yabancı kalacak köklerine,

Kokusuyla, biçimiyle, rengiyle.

Sabahat ÇELİKCAN

BİLİŞİM

UZAK ÜLKE VE KONUKLARI

Vedat KAMER*

Uzak Ülke bir paylaşımıdır. Türkçe içerik üreten, konulu sitelerin yer aldığı bir oluşumdan öte bir düşüncedir. Uzak Ülke evimizin önündeki düş sokaklarından oluşur. Büyük bir ülkedir alabildiğine uzun ve herkese açık. Uzak Ülke her zaman "yakın" bir ülke olmayı başarmıştır. Düşlerinizin size daha yakın olduğu bu dünyaya sessiz yolculuklar yapan birçok insan vardır. Alabildiğine yüksek surların önündeyseniz, bir gülümseme ile size bir kapı açılır. Uzak Ülke paylaşma hasretinin aynasıdır. Birlikteliktir.

Fişek Enstitüsü 1999 yılında uzakulke.fisek.com.tr sitesini açarak; içerik üreten, paylaşımcı insanların web sitelerini yayınlamak için olanaklarını açtı. Bundaki önde gelen gerekçe, o yıllarda ücretsiz web sitesi veren sitelerdeki olanak eksikliği ve varolanlarda da reklamların boğuculuğu.

Fişek Enstitüsü'nün sağladığı bu olanak ile bir çok site oluştu. Doruk Fişek'in bu projesi iki sene içerisinde gelişerek herkese yakın bir Uzak Ülke oluşturdu. Emre "Sururi" Taşcı'nın Fişek Enstitüsü'nde yaptığı staj sırasında olgunlaştırdığı Türkiye'nin en geniş içerikli edebiyat sitesi "Epigraf" Uzak Ülke'nin bayrak gemisidir. Uzak Ülke'nin ilk üyesi olan Epigraf diğer sitelere de örnek teşkil etmiş, Uzak Ülke'nin daha da gelişmesini sağlamıştır. Bu proje şu anda Vedat Kamer tarafından yürütülmektedir. Uzak Ülke, Türkçe içeriği ile internet içeriğine katkıda bulunmak isteyen, paylaşımcı insanların çekinmeden başvurabileceği bir yerdir. Uzak Ülke'ye hoşgeldiniz.

Epigraf: Türkçe Edebiyat Arşivi [<http://epigraf.fisek.com.tr>]:

İnternet'in en büyük Türkçe edebiyat arşivi sıfatını uzun bir zamandan taşıyan Epigraf, sürekli içeriğini güncellerken yerini daha sağlamlaştırıyor. Şiir, öykü, roman, deneme alanlarında pek çok eseri bulabilirsiniz.

KUZEY YILDIZI - Edebiyat Dergisi [<http://kuzeyyildizi.fisek.com.tr>]:

Şiir ve öykü alanlarında yediden yetmişe şairlerin, yazarların bulunduğu genç bir edebiyat dergisi olan Kuzey Yıldızı Ocak 2001'den beri umutla yoluna devam ediyor.

The Doors [<http://doors.fisek.com.tr>]:

Efsanevi rock grubu The Doors'un Türkçe web sitesi.

Türk Sanat Müziği [<http://tsm.fisek.com.tr>]:

Türk Sanat Müziği hakkında birçok bilgiye ulaşabileceğiniz bu siteyi Hande Tekin hazırlıyor.

Kinodelia [<http://kinodelia.fisek.com.tr>]:

Sinema, akademi, politika, fotoğraf, müzik, tarih, emek gibi konulara ulaşabileceğiniz bir web sitesi.

Cem [<http://cem.fisek.com.tr>]:

Cem'in dünyası.

Kent ve Çevre [<http://kent.fisek.com.tr>]:

Kent ve Çevre konuları hakkında makaleler, bilimsel yazılar ve fotoğraflar bulabileceğiniz Bülent Turan'ın web sitesi.

Yolgezer [<http://yolgezer.fisek.com.tr>]:

Yolgezer ve dostlarının güncel yazılarıyla oluşturdukları, forum, fotoğraflar, mp3, J.R.R. Tolkien, şarkı sözleri ve duvar kağıtları gibi bölümleri barındıran interaktif bir web sitesi.

Adventure Crew [<http://advcrew.fisek.com.tr>]:

Macera oyunları web sitesi.

Blind Guardian [<http://blindguardian.fi-sek.com.tr>]:

Povver metal devi Blind Guardian'ın Yolgezer tarafından hazırlanan web sitesi.

Domes [<http://domes.fisek.com.tr>]:

Türkiye'nin tarihi Kubbelerini inceleyen web sitesi. **Praksis** [<http://praksis.fisek.com.tr>]:

Praksis adlı Üç Aylık Sosyal Bilimler Dergisi'nin web sitesi.

Köprü [<http://kopru.fisek.com.tr>]:

İlhan İrem hakkında her bilgiye ulaşabileceğini bir İlhan İrem portalı.

Türkiye Sürüngünleri [<http://reptile.fi-sek.com.tr>]:

Türkiye'de yaşayan, kertenkele ve yılanların tanıtıldığı bir web sitesi.

Nâzım Hikmet [<http://nazimhikmet.fisek.com.tr>]:

Nâzım Hikmet'in şiirlerini, yaşamını, kitaplarını bulabileceğiniz web sitesi.

Bir Metamorfoz Hikayesi [<http://metamorfoz.fisek.com.tr>]:

Türkçe sözlü modern müziğin köklerini tanıtan müzik sitesi.

Laylon Toşet [<http://laylontoset.fisek.com.tr>]:

Rock grubu Laylon Toşet'in web sitesi. Grubun mp3 formatındaki şarkılarını indirebilirsiniz.

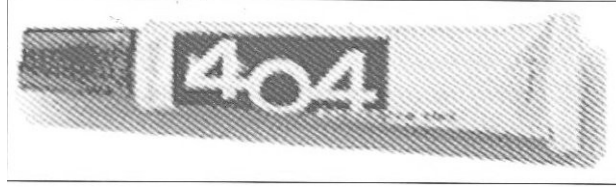
BİLİŞİM

404 HATA MESAJLARI

Vedat KAMER*

İnternet aleminin en bilinen hatası "404 Not Found" yani Türkçesiyle "Aradığınız dosya bulunamadı" mesajıdır. Şu var ki eğer bir web sitesi hazırlıyorsanız kesinlikle 404 hatası için bir sayfa tasarlamalısınız. Bunun sayesinde çözümsüz hata mesajlarını önleyerek kullanıcıların kolayca vazgeçmelerini önleyebilirsiniz. 404 hatası için sunucunuz izin veriyorsa şu şekilde bir sayfa tasarlayabilirsiniz:

1. Başta kullanıcıya "Aradığınız dosya bulunamadı" (File not found) başlığını kullanın.
2. 404 hatasının sebeplerini dile getirin ve çözümlerini belirtin. (Bu listeyi loğları inceleyerek güncelleyebilirsiniz.) Örneğin kullanıcılar genelde .htm ile biten dosyaların yerine .html ile biten dosyaları isterler ya da tam tersini bunun gibi durumları açıklayın.
3. 404 hatalarının %40'ı yazım hatalarından kaynaklanır. Eğer mümkünse, Sunucunuzda Apache ile ön tanımlı olarak derlenmeyen mod spelling modülünü kurun. Bu modülle yapılan adres yazım hatalarına tek bir bağlantı ile çözüm getirebilirsiniz.
4. Hata sayfanıza mutlaka arama kutusu ekleyin. Bu, kullanıcıların adresi tahmin edemediklerinde kolayca sorgu yapabilmelerini sağlayacaktır. Şunu unutmayın: birçok kullanıcı birşeyler yazabileceği, kaderlerini kendilerinin belirleyebilecekleri bir arama kutusu tercih edecektir.
5. Eğer pek çok sayfa barındırıyorsanız bunlara bağlantılar verin.

Fişek sitelerinin 404 hata sayfasını nasıl yaptık?

İlk başta, kullanıcının 404 mesajını aldığını uygun bir şekilde belirtmek istedik ; Bunun için küçük bir resim kullandık. Bununla birlikte kullanıcıya "Aradığınız dosya bulunamadı" mesajını kavrayabilmesi için büyük bir yazı tipiyle yazdık. Altına rahatça okunabilinir bir şekilde hatanın neden kaynaklanabileceğini açıklayıp bir arama kutusu ekledik. Ayrıca hata mesajlarının İngilizceelerini de eklemeyi unutmadık. fisek.com.tr pek çok sayfayı barındırdığı için Fişek sayfalarının bir bağlantı listesini hazırladık ve üstüne logomuzu ekledik. 404 sayfamızı yüklediğimizden beri nedense 404 hatalarımız arttı. Artık inşalar 404 hatası almayı sever oldular. Siz de seveceksiniz:

<http://www.fisek.com.tr/404>

---

* **Fişek Enstitüsü ARGE / Bilişim Merkezi**

BULMACA
İKİ DAKİKA DÜŞÜN
Uzun bir cismin taşınması

Mustafa TAŞYÜREK
(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)
Resimleyen: **Feridun Yüksel**

Durum:

Operatör A, forkliftle uzun çelik bir direği taşıyor.
Operatör B, paketleri istifliyor

İşçinin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Yanıtı 8. sayfada

VAKIF HABERLERİ

SSK ÇALIŞMALARININ RASYONEL DOKÜMANTASYONU

2 Haziran 2001 Cumartesi günü, bir kamu işlevini geliştirmek adına biraraya geldik. Çeşitli kamu kuruluşları ile hükümet-dışı kuruluşlardan uzman katılımlarıyla Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı'ndaydık. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, hiçbir karşılık beklemezsiniz, olanaklarının SSK'nun hizmet düzeyinin geliştirilmesi için kullandı.

Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Finansman ve Aktüerya Daire Başkanlığı ile Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın birlikte düzenledikleri "SSK Çalışmalarının Rasyonel Dokümantasyonu", bu alandaki gönüllü birlikteliklerin ilk aşamasıydı. Gerek ülkemizde çalışma yaşamının yönlendirilmesinde, gerekse Sosyal Sigortalar Kurumu'nun işlevlerinin etkinleştirmesinde büyük önemi olan dokümantasyon ve istatistik çalışmalarındaki eksik ve yetmezliklerin saptanarak geliştirilme yollarının araştırılması amaçlanıyordu. Toplantının başlangıcında konuşan genel yönetmenimiz, Nusret Fişek'in *"ölçülmeyen olgularının inandırıcılığının zor olduğunu düşündüğünü; istatistiğe ve olguları rakamlarla ifade etmeye sevdalı olduğunu"* söyleyerek, buna uyan bir misyonla biraraya gelinmiş olduğuna dikkat çekti. Prof. Dr. A. Gürhan Fişek, konuşmasını sürdürerek şunları söyledi :

"Türkiye'de özellikle işçi sağlığı iş güvenliği konusunda başvuru tek istatistik kaynağı SSK istatistikleridir. Bu onun önemini büyük ölçüde arttırmaktadır. Hem önemini arttırmakta ve hem de hazırlayanların omuzlarına büyük bir sorumluluk yüklemektedir.

Her şeyi bilimsel yapmak kaygısı, daha iyiye ulaşmak isteği, sürekli kendini eleştirebilmek gereksinmesi, kişiyi yıpratır. Elbirliği ile bu çalışmaların emektarlarına el vermeliyiz. Fişek Enstitüsü'nün SSK'yla birlikte hareket etme isteğinin altında, bu süreçteki yükleri paylaşmak ve böylece daha güzele ulaşma amacı yatmaktadır.

Kurumların kendilerini tüm uyarılara kapaması, kapalı bir kültür oluşturması, gelişmesini ve gelişmeden yana güçlerle buluşmasını engeller. Bundan ötürü, SSK'nın yükleri bir gönüllü kuruluşla paylaşmak istemesini de ayrıca anlamlı ve önemli bir adım olarak görmekteyiz

Kurum-dışı insan gücü kaynaklarından yararlanmanın, birikim ve deneyimleri aktarabilmenin, eş güdüm sorunlarını aşabilmenin en kestirme yolu, gönüllü emek ögelerinden yararlanmaktır. Gönüllü emek ögelerini işlevli kılan ise gönüllü örgütlerdir" dedi.

SSK Finansman ve Aktüerya Daire Başkanı **Tahsin Güney** de açılış konuşmasında özetle şunları söylemiştir:

"Bugünün küresel ekonomisinde, ilişkilerinde ve bilişim çağında ayakta kalabilmenin en büyük aracı bilgi olduğunu bir çok insan kabul etmekte, dolayısıyla bilginin üretilmesi ve paylaşılması da önemli bir konu olmaktadır.

Bilginin paylaşımı için üç ana unsur dikkati çekmektedir.

- Bilginin işe yaraması,
  - Bilginin güvenilirliği,
  - Bilgiye ulaşım, (zamanında ulaşabilme, ortak dil kullanımı gibi etkenler)
- Bu gün internet vasıtasıyla yeni tanıştığımız kavramlar bulunmakta ve süreçler yaşanmaktadır.
- e-iş (elektronik iş),
  - e-ticaret (elektronik ticaret)
  - e- kurum veya daha geniş olarak e-devlet (elektronik devlet) gibi,

Sosyal güvenlik yapısı itibariyle ülkenin demografik, ekonomik, sosyolojik yapısı ile büyük bir etkileşim içinde olduğundan, sosyal güvenlik kayıtları da büyük bir kesimi yakından ilgilendirmektedir. Hatta bazı ülkelerde sosyal güvenlik kayıtlarının en güvenilir kayıtlar olduğu bilinmektedir. Bu nedenle gerek araştırmacıların gerekse uygulayıcıların dikkate alacağı sosyal güvenlik kayıtları güvenilir ve işe yarar olmalıdır.

En büyük sosyal güvenlik kuruluşu olarak SSK'nun verilerinin doğruluğu, zamanında üretilmesi ve işe yarar durumda olması gerçekten Kurumumuz ve toplumun bir çok kişi ve kurumu için oldukça önemlidir. Sayın Tahsin Güney yapmayı planladıkları çalışmalar ile her kesimin görmekten zevk alacağı ve kullanabileceği bir dokümantasyon ortaya çıkarmayı ümit ettiklerini belirterek konuşmasını tamamlamıştır. Fişek Enstitüsü ARGE Merkezi adına hazırladığı bildiriye sunan **Prof. Dr. İsmail Topuzoğlu**, kamu ya da özel kurumlar gibi SSK'nın da etkinliklerin duyurmak zorunda olduğunu; sözgelimi prim ödeyenlerine karşı böylesi bir yükümlülüğü olması gerektiğini söylemiştir. Topuzoğlu konuşmasında bu duyurunun mutlaka sayısal verilerle beslenmesi gerektiğini; bu sayısal verilerin hazırlanmasında, gerçekçi, aydınlatıcı, yol gösterici, inandırıcı, anlamlı olması gerektiğini; hem toplanmasında ve hem de sunumunda bilimsellikten ödün verilmemesi gerektiğine değinmiştir.

Bu doğrultuda, böylesi bir toplantının ve bu çalışmaya SSK'nın gönül vermesinin ne denli önemli ve anlamlı bir adım olduğuna dikkat çekmiştir.

Aktüerinin önemine dokunan ve ilk SSK İstatistik Yıllıklarının çıkarılmasında, SSK'daki bir avuç ama inançlı aktüerin katkılarını anımsatan Prof. Dr. Topuzoğlu, bugün sosyal güvenlik sistemlerinde oluşan kara deliklerin ve büyük açıkların altında, aktüerya hesaplarına ve aktüerliğe gerekli önemin verilmemesinin büyük etkisi olduğunu söylemiştir.

Gerek verilerin toplanması ve gerekse değerlendirmesi aşamasında örgütün yaptığı işin bilincinde olmasının çok önemli olduğuna değindikten sonra; uygulamada istatistik yıllıklarında gördüğü eksiklikleri ve yanlışlıkları sıralamıştır.

DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü'nden Planlama Uzmanı **S. Nazik Işık**, böylesi bir toplantının düzenlenmiş olmasının, ele alınan konu çerçevesinde, kamu, üniversite ve sivil toplum temsilcilerinin, ihtiyaçlarını, gözlem ve değerlendirmelerini birbirlerini de duyacakları bir şekilde sunmak ve tartışmak imkanını yarattığını söylemiştir.

Rasyonel dokümantasyonun ön-şartı, bilgi sistemlerinin varlığı olduğunu belirterek; bilgi sistemlerinin, SSK'nun sigorta işlemleri açısından önemsenmeye değer ölçüde oluştuğunu, ama sağlık hizmetlerinde

açısından yetersiz denebilecek düzeyde olduğuna dikkat çekmiştir.

SSK'nun sağlık hizmetleri bilgi sisteminin bağımsız, sadece SSK ihtiyaçları dikkate alınarak kurulması doğru olmayacağını; SSK sağlık hizmetleri bilgi sisteminin Sağlık Bakanlığı ile tam uyumlu bir biçimde oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır..

Kurum'un sosyal sorumluluğunu nasıl algıladığı ve nasıl uyguladığını daha net ve açık şekilde ortaya koyması Rakımından, İstatistik Yıllığı ve Faaliyet Raporu'nun mümkün olan en kısa sürede çıkarılması/yayımlanması gerekli olduğunu; bir yıldan daha kısa aralıklarla veri elde edilmesi ve yayımlanması, dokümantasyon hizmetlerinin de bu yönde geliştirilmesi gerekli olduğunu söylemiştir. Sayın Nazik Işık konuşmasında, SSK verilerinin, kamuoyunu bilgilendirme açısından önemli olduğunu; kamuoyunun bilgilendirilmesi Kurum'un "güvenilirlik" açısından mesafe almasını, toplumsal destek kazanmasını sağlayacağını söylemiştir. Bunun, Kurum'un varlığına ve yaptıklarına "görünürlük" kazandıracağını; verdiği hizmetlerden dolayı sürekli eleştiri alan, kimseyi memnun edemez durumda bulunan SSK'nun bu görünürlüğe ve toplumsal desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

"Aleniyetin (açıklığın) ham veriyi sorgulama imkanına kadar yükseltilmesi halinde, SSK'nun hem veri toplama sistemlerinde hem de verileri değerlendirme sistemlerinde özellikle üniversitelerden sağlayacağı ücretsiz araştırma desteklerine kavuşması mümkün olacaktır" demiştir..

Katkılar ve katılımlarla süren toplantının, sonbaharda teknik düzeyinin daha da geliştirilmesi düşünülmektedir.

Vakıf olarak tüm katılımcılara ve konuşmacılara teşekkür borçluyuz. Burada yer veremediğimiz değerli katkılar için hazırladığımız CD koleksiyonundan yararlanılabilir. Vakıf olarak bundan böyle tüm çalışmalarımızı böylece belgelendireceğiz.

VAKIF HABERLERİ

ÇOCUKLARIN PAYLAŞTIĞI NİMETLER VE STANDARTLAR

AMAÇ - Çocukluklarını yaşayamayan, çalışan çocuklara, kısa ve yoğun programlarla çocukluklarını yaşatabilmek, haklarıyla ve dünya nimetleriyle tanıştırmak ve oyun içinde onların dengeli bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olmak.

Bugün Türkiye'de aynı yaştaki iki grup çocuk arasında "nimetleri paylaşmak" ve "çağdaş yaşam standartları" açısından uçurum denebilecek çok önemli farklar vardır. Bu farkı yaratan, erken yaşta çalışma yaşamına başlamış olmaktadır. Birisi öğrenimini sürdürür ve kendisine farklı arkadaşlık ilişkileri, boş zaman etkinlikleri ve dünya yaratırken; diğeri uzun çalışma süreleri ve elverişsiz çalışma koşullarında sınırlı sayıda yaşlıları ile temas etmekte, boş

zaman etkinliklerine zaman ve güç ayıramamakta ve dolayısıyla da kendisini farklı bir dünyanın içinde bulmaktadır.

Yaptığımız araştırmalar, çalışan çocukların en yakın arkadaşlarının yine çalışan çocuklar; öğrencilerin en yakın arkadaşları da öğrenciler olduğunu ortaya koymuştur. Böylece iki küme arasında derinleşen uçurumlar oluşmaktadır.

iki çocuk grubu farklı karakteristikler göstermektedirler. Bu giderek onların dünyalarını farklılaştırmakta ve aralarını açmaktadır. Farklı gündemler, farklı gelecek beklentileri ve iletişimsizlik... Bu yalnızca çocukların kendi aralarında değil, ama ileride birer yurttaş olarak da ülke insanları arasında sorunlara yol açmaktadır. Çalışan çocuklar çok sınırlı olan boş zamanlarında, ya çarşıda, pazarda, yolda gezmekte; ya da televizyon seyretmektedirler. Çalışan çocuklardan spor yapanların sayısı çok azdır. Yapanlar ya da yapmak isteyenler ise, futbol ve karate gibi çok sınırlı bir dünyadan haberdardır.

Öğrenimini kesip çalışmaya başlamış olan çocuklar da, bir çok yaştı gibi, daha çok öğrenmeye, daha çok oynamaya ve kendini geliştirmeye hakkı vardır. Takımlar kurarak, takım-oyunları oynayarak, ortaklaşa yaşamının ve

dayanışmanın tadına varmalıdır. Haklarını öğrenmeli ve bunları yaşama geçirmek için yaşlılarıyla biraraya gelme alışkanlığını kazanmalıdır.

HEDEF KİTLE - 15-17 yaşlarındaki çalışan kız ve erkekler oluşturmaktadır. Bu çalışan çocuklar, okulu bıraktıktan sonra tam zamanlı olarak çalışmaktadır.

Çocukların çalışma yaşamında karşılaştıkları sosyal risk faktörleri arasında en önemlilerinden biri, "yaşını yaşamayıp" erişkin olmaya çabalamaktır. Kendisinde büyüklerle birarada yaşamak zorunda olmak, gençlerin "erişkin rolü"ne girmeye çalışmasına, çocuk kimliğini bırakmalarına yol açmaktadır. Bu onu yalnızlığa, gerginliğe ve madde bağımlılığına (sigara, hatta içki vb) itmektedir.

Ergenlik döneminin önemli özelliklerinden birisi de duygusal gerginliği beraberinde getirmesidir. Çevresel ve toplumsal faktörler, güvensizlik doğurmakta ve tepkisel davranışlara yol açabilmektedir. Çalışma zorunluluğu ek bir sosyal baskı oluşturmaktadır. Ancak özgüven gelişimi yetersiz olanaklar nedeniyle engellenmiş çocuklarda bu tepkiler daha güçlü olabilmektedir. Korku, endişe, öfke, duygusal kırıklıklar, ruhsal zorlanmalar bu tepkilerin bazılarıdır.

Toplumsal uyum, kişilik gelişimi ve özdeşleşme için örgün ve yaygın eğitim öğretim kurumlarının katkıları gerekmektedir. Ancak eğitimde fırsat eşitliğinden yoksun gruplar için ayrı projeler geliştirilerek model uygulamalar yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Eğitim - öğretim kurumlarında sunulan programlar okul-dışı zamanlarını serbest olarak geçiren, oyun oynama ve diğer dinlenme olanakları olabilen çocuklar için düşünülmüştür. Aile ortamında beslenme ve dinlenme olanağı olan gençlerin dışındakilerin (çalışan gençler gibi) çağdaş eğitim alanlarından yararlanması oldukça zordur.

Çalışan çocukların, boş zamanlarının değerlendirilmesi, hiç olmazsa yıllık ücretli izinlerinde "çocukluklarını yaşayabilmeleri" ve uzak kaldıkları "yaşlılarının yakaladıkları standartlarla tanışmaları" gerekir. Sportif etkinlikler bu programda bedensel enerjinin doğru kullanımının öğretilmesi için bir araç olmalıdır. Ayrıca, büyük bir olasılıkla, diğer zararlı alışkanlıklardan korunmak için spor alışkanlığını geliştirmek bir araç olarak benimsenmelidir.

Spor yoluyla kazanılabilecek özellikler arasında erdemli oyun (fair-play) önemli bir yer tutmaktadır. Erdemli oyun ilkesi, 1990'lı yıllarda Uluslararası Olimpiyat Komitesinin gündemine yerleşmiş ve gerek küçük ölçekte spor alanında rakibe karşı davranış ve gerekse büyük ölçekte uluslararası barışa hizmet edeceği düşünülen bir olgudur. Oyunda eşitlik sağlanması toplumsal uzlaşmada üstlenilecek rollerde birer ipucu oluşturmaktadır.

Öte yandan sportif etkinlikler önderlik özelliği olan bireylerin belirlenmesinde de bir yöntemdir. Burada kastedilen önderlik, otoriter, hiyerarşik bir yapıdan çok, paylaşımcı, katılımcı modellerde görev bölümünde rol alan örnektir.

Çalışan çocuklar ve gençler, gerek yetersiz eğitim olanakları ve gerekse yetersiz boş zaman olanakları nedeniyle, sayılan çağdaş ilkelerle tanışmamaktadırlar. Bu onların hem bugünleri hem de yarınları üzerinde olumsuz izler bırakmaktadır.

Çalışan çocuklardan çırak statüsünde olanların yılda bir ay, olmayanların en az 12 gün yıllık izni vardır. Ancak yapılan araştırmalar, çoğunlukla bu izinlerin hiç kullanılmadığını; ya da ücretsiz kullandırıldığını; ücretli izin alan küçük bir azınlıkta ise bir haftayı aşmadığını ortaya koymaktadır. "Çocukların boş zamanlarını değerlendirilme alışkanlığı kazanabilmesinin", "çocukluklarını yaşayabilmeleri" ve uzak kaldıkları "yaşıtlarının yakaladıkları standartlarla tanışmaları" bakımından önemli fırsatlardan biri hiç olmazsa yıllık ücretli izinlerinin geliştirilmesi ve bu doğrultuda değerlendirilmesidir.

Bu bakıştan hareketle, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı olarak, çocukluklarını yaşayamayan, çalışan çocuklara, kısa ve yoğun programlarla çocukluklarını yaşatabilmek, haklarıyla ve dünya nimetleriyle tanıştırmak ve oyun içinde onların dengeli bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olmak.

KAZANIMLAR - Böylesi bir müdahale programının en önemli getirileri şunlardır :

- Paylaşmak ve dayanışmak... Çalışan çocuk ve gençlerin, bugün de yarın da başaramadıkları bu güzel duyguyu onlara tattırmak gerekmektedir. Bu da ancak çocukluk - gençlik çağında, daha doyumlu, daha dostça ortamları solumalarıyla olasıdır.
- İnsan hakları, kitaplardan konuşmalardan değil, yaşanarak öğrenilir. Bu projeye çocuklar, daha önce tanımadıkları olanakları ve keyifleri yaşayacaklardır. Bir çocuk ve genç olarak, bu yaşadıklarının onların hakkı olduğu kendilerine anlatılacaktır.
- Hem yaşamanın ve hem de çalışmanın "insancıl" boyutlarını yaşayarak öğrenen çocuk ve gençler, erişkin dönemlerinde bir yandan çevrelerinde bu arayışı sürdürecektir; öte yandan, işveren, usta, sendika önderi, toplum temsilcisi vs olarak uygulayacaklardır.
- Bu yalnızca onların sağlığını, kişilik gelişimlerini ve geleceklerini değil; toplumun da geleceğini, yurttaşların birbirleriyle iletişimlerini ve demokrasiyi etkilemektedir.

VAKIF HABERLERİ ÇIRAKLARIN TATİL KEYFİ

DENİZ, KUM, OYUN VE ÇIRAKLAR

Birlikte çalıştıkları arkadaşlarına bakarak kendilerini "torpilli" olarak gören 10 kız çırak 2-9 Eylül 2001 tarihleri arasında 7 gün ve 10 erkek çırak 9-16 Eylül 2001 tarihleri arasında 7 gün, tatilin keyfini çıkardılar.

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı,

* Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupalı Gençlik Vakfı (EYF)

* Heilbronn ve Civarı Türk Kadınları Kültürümüzü Yaşatma ve Yardımlaşma Derneği'nin katkılarıyla, "Çırakların Tatil Keyfi" kampanyasını yaşama geçirdi.

Katkılarıyla böyle bir "nimet paylaşımına olanak veren iki kuruluşa teşekkür ederiz. Ancak bu kampanyayı olanaklı kılanlar içinde teşekkür borçlu olduğumuz

bununla sınırlı değil.

• Projenin kuramsal ve uygulamalı tasarımı aşamalarındaki

katkılarından ötürü Prof. Dr. Emin Ergen, Dr. Eğt. Gıyasettin Demirhan'a ve Can Fişek'e,

• Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve 4. Akşam Sanat Okulu'nda çırakların tatille ilgili düşünce ve beklentilerini irdelleyen araştırmamıza destek veren Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve bu araştırmada görev alan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden bir grup öğrenciye,

• Çıraklarını tatile göndererek, çıraklarına farklı bir pencere açan işverenlere (çünkü seçilmiş oldukları halde salt işverenlerinden izin alamadıkları için kampanyaya katılamayan çırak çocuklarımız oldu),

• Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve 4. Akşam Sanat Okulu'na (kampanyaya katılan 5 erkek 2 kız çırak Çıraklık Eğitim Merkezleri'nden seçildi),

• Emekleriyle projenin gerçekleşmesini sağlayan yönlendiriciler Seçil Erciyas, Arzu Uyar, Yasin Gün-doğan'a ile Vakıf gönüllülerimize

• Çırakları büyük bir özveriyle ağırlayan İzmir-Mordoğan Ayışığı Motel ve İzmir-Karaburun-Mimas Otel yönetimlerine teşekkür borçluyuz.

İLKLER VE İZLENİMLER

İlkbahar aylarında gerçekleştirdiğimiz bir anketle çırakların (kız, erkek) tatili nasıl algıladıklarını, ne ölçüde ücretli izin yapabildiklerini ve tatilden beklentilerini araştırmıştık. Çalışmalarımızın planlanmasında ve yer seçiminde bu anket çalışması çok yol gösterici oldu. Sözgelimi, önceleri Bolu yöresinde yeşillikler arasında gerçekleştirilmeyi düşündüğümüz "çırakların tatil keyfi" kampanyası, beklentiler arasında deniz, kum ve yüzmenin geniş bir yer tutmasından ötürü, deniz kenarına alındı.

Çırakların tümü ilk kez denizi görüyorlardı. İçlerinde ırmak ya da göletlerde suya girmiş olanlar dışında denizi gören ya da denize giren yoktu. Azıcık yüzme bilen dışında hiçbiri yüzme bilmiyordu. Ama yedigün sonunda su korkusunu yenmekte geciktiği için azıcık yüzme öğrenebilen birisi dışında tümü bir stil kazanarak yüzme öğrendiler.

Yola çıkarken tahmin bile etmedikleri kadar eğlendiklerini söyleyen çocuklardan biri okumak için yanına aldığı kitaba elini sürecek bile zaman bulamadı. Buna karşın, günde bir saat kendilerini ya da çevrelerini daha iyi tanımaları için, bazen saydam eşliğinde aydınlatıcı söyleşilere katıldılar. Yeni arkadaşlıklar kurulup; düşler paylaşılırken; bu tatil, onların düş dünyalarını ve gelecek beklentilerini önemli ölçüde etkiledi. Gelecek ve sonraki yıllar için tatil planları yapanlar, birbirlerinin telefon numaralarını alanlara ve yeniden buluşmanın yollarını arayanlara bakarak, "projenin sürdürülebilirliğinin kişilerin benimsemesine ve hareketlenmesine bağlı olduğu bir kez daha doğrulandı.

İlk kez "ekmek elden su gölden" yaşayan, "doyasıya" (açık büfe veya sınırsız yemek) karınlarını

doyuran çocuklardan bazıları, doğa yürüyüşlerini çekici bulmadılar. Çünkü onlar, yıllardır yetersiz ücretleri dolayısıyla kentin kenarındaki evlerinden, kentin merkezindeki işlerine hep yürümüşler.

Yakan-top'tan basketbola, tüylü-top'tan masa tenisine, ip atlamadan piştiye kadar akıllarına gelen her oyunu oynadılar. Kanoya bindiler, motor gezisi yaptılar. Aralarında bazı oyunları hiç bilmeyenler ve "Tatilde öğrenenler çöktü.

Cumartesi günü geldiğinde durgunlaşan çocuklar, pazartesi işbaşı yapacaklarını düşünmeye başladılar. Uzaklara dalıp gidenleri mi sorarsın, keyifsizim diye oyunlardan kaçanları mı?!

Tıpkı büyükler gibi.

Kumsala ya da dondurma yemeğe, çay içmeye gidildiğinde, toplu halde çocukları gören bazı çevre sakinleri ilgi gösteriyorlardı. Merakla soruyorlardı: "Bu çocuklar hangi okuldan?". O zaman

bir kez daha anlıyorsunuz, bu nimetlerden bugüne değin yalnızca okullu çocukların (öğrencilerin) yararlandığını. Bu sorunun yanıtı olarak "Bunlar okuyan değil çalışan çocuklar"

dediğinizde ise yüzleri büyük bir mutluluk sarıyor; bu adaletsizliğin giderilmeye çalışılması övgülerle karşılanıyor. Bu tepkiler, bize uygulamanın yaygınlaşabileceği umudunu veriyor.

Bu hüznü ve bir yönüyle izleyenin yüreğini yakan tablolar, bir yönüyle de yapılan bu işin yeni yeni çiraklarla sürdürülmesi ve geliştirilmesi gerektiğini düşündürdü. Kış aylarından başlayan birliktelikler ve hazırlıklarla, gelecek yaz "sıfır üstü"nden başlamalıyız. Aydınlatıcı söyleşileri, daha renkli ve daha resimli yapmalıyız. Ama her şeyden önce daha çok kaynağı "çirakların tatil keyfi"ne yönlendirmeliyiz ve daha çok gönüllüyü kampanyanın içine katmalıyız.

Sizi de bekliyoruz.

KIZ ÇIRAKLAR DA BİZİMLE

Okullu çocuklarla çalışan çocuklar arasındaki farklara bir de kız-erkek ayırımını eklemek gerek. Geleneklerin, göreneklerin, törelerin kız çocuklarına getirdiği sınırlamalar, baskılar da eklenince, kız çiraklar için tatil, bir "keyif" olmanın ötesine geçti. Onların deyişle, bir "rüya" oldu.

Çalışan kız çocukları, erkek arkadaşlarından farklı olarak, işten sonra bir de evde çalışıyordu. Tatil günlerinde de ütü, bulaşık, temizlik gibi işler onları bekliyordu. Erkek çiraklar, boş zamanlarında televizyon seyrediyor, arkadaşlarıyla top oynuyor ya da geziyor olabilir. Ama kız çiraklar için boş zaman demek, uyumak demek. Televizyonu sadece pazar günleri seyretme olanağı buluyorlar. Ama o zaman da istedikleri kanalı, istedikleri programı - filmi seyretme şansları yok. Çünkü, baba, abi ve erkek kardeşlerin isteği ön planda. Kumanda aleti onların elinde.

Kız çirakların en çok kullandığı cümle, "Oh...Ne babam, ne abim var burada" oldu. İki gün sonra bu cümleleri hiç duymuyoruz. Anlaşılan "rüya" dedikleri tatillerine, bu kabusu sokmak istemiyorlar. Çünkü onlar için, baba, abi ve erkek kardeşler eşittir baskı demek.

Kız çiraklarla erkek çiraklar arasında bir büyük fark da geleceğe umutla bakamamaları ve düşlerinin çok sınırlı olması. Çünkü onları bekleyen gelecek çoktan şekillenmiş. Evlenecekler, çoluk çocuk sahibi olacaklar. "Babam gibi, bağırıp çağıran, eve geç gelen, içen, kumar oynayan bir koca istemiyorum" diyor hepsi. Sonra

da ekliyorlar, "annem gibi çok çocuk doğurmak da istemiyorum". Bunları söyledikten sonra da susuyorlar. Hepsinin yüzünde bir tasa var. "istememesine istiyoruz ama, kocalarımızı biz seçmiyoruz ki" diyor biri. Öteki de, "İki tane çocuk istiyorum. Ama benim elimde mi?!" diye atılıyor. Tatil boyunca kız çocuklarla kendi bedenleri, doğum kontrolü, kadın ve birey olarak yasaların kendilerine tanıdığı hakları, hijyen, akraba evliliklerinin sakıncaları konularında konuşuyoruz. Onların, ilk kez mayo giymenin verdiği duygu ve tavırlarını, havuza girdikleri zaman, kenarlara korkuyla yapışmalarını, bir iki gün sonra da daha önce hiç görmedikleri denizde kulaç atmalarını kıvançla izliyoruz.

Yakan top, sandalye kapmaca, tombala, voleybol oyunlarında kazandıkları, "vakıf gönüllülerince hazırlanmış olan" armağan paketlerini açarken ki heyecan ve coşkularını görmeyi isterdik. Tatilin son günü bütün kızları bir hüzün sarıyor. Tıpkı erkek çıraklar gibi. Ama onların hüznü yalnız işbaşı yapacakları için değil. Bir daha böylesine bir özgürlüğü yaşayamayacakları için. "Bu şortları, mayoları, armağanları hep saklayacağım." diyor biri. Bir başkası, "Birbirimizin telefonlarını biliyoruz. Bir gün bir araya geliriz, yine eğleniriz" diye atılıyor. Bir sessizlik oluyor grupta. Biri "Ne iyi olurdu. Ama bizimkiler izin vermez ki" diyor. Ötekiler de sessizce başlarıyla

onaylıyor. Sonra sözleşmiş gibi hep bir ağızdan konuşmaya başlıyorlar:

- Biz çok şanslıyız. Rüyamda görsem inanamayacağım günler geçirdim. Bu bana yeter.
- İlk geldiğimde kendimi çimdikledim. Rüya görüyorum sandım.
- Belki gene bizi getirirsiniz.
- Bencillik etme... Bu yaşadıklarımızı, başka çırak kızlar da yaşamalı.
- Haklı... Onların da hayatları boyunca anlatacakları bir anıları olmalı.
- Hadi kızlar, bu son günümüz. Hepimiz sabaha kadar eğlenelim.

Sabaha kadar eğlenemediler. Ama yataklara girmeleri gecenin üçünü buldu. Bu da zaten sabah demekti onlar için.

Kızlar ayrılırken tüm öğrendiklerini ve tüm yaşadıklarını arkadaşlarına aktaracaklarını söylediler. "Belki bütün kızları tatile götüremezsiniz, bari bizden öğrensinler" dediler.

Ayrılık zor oldu. Ama bize her zor gelen ayrılık, yaşamın unutulmaz bir karesi değil mi?

